

Saksdokumenter:

Om samisk salmesangtradisjon, Annemarie Kjeldsø, 14.8.2015

Samisk salmesang

Sammendrag

Samisk salmesang har vært brukt i gudstjenestesammenheng, i husmøter og forsamlingshus i hele det samiske området i svært lang tid. Denne bruken har over tid utviklet en unik sangtradisjon som representerer en egen form for samisk tradisjonsmusikk. Bekymringen over at denne sangtradisjonen er i tilbakegang, er bakgrunnen for at saken legges fram for Samisk kirkeråd til drøfting. En videreføring og revitalisering av den samiske salmesangtradisjonen er antakelig avhengig av at den gis en styrket kulturell og musikkfaglig status, og anerkjennes som tradisjonsmusikk og som bærer at samisk tonespråk og stedegen identitet. Saksdokumentet peker på mulige samarbeidspartnere, foreslår å knytte tematikken til reformasjonsjubileet og beskriver Samisk kirkeråds og et utvalg enkeltermenigheters arbeid med tematikken.

Forslag til vedtak:

1. Samisk kirkeråd ser med bekymring på at samiske salmesangtradisjoner er i tilbakegang. Salmesangtradisjonens betydning i et trosperspektiv er åpenbar. Rådet mener imidlertid at det også er behov for en sterkere anerkjennelse av samisk salmesangtradisjon som en egen samisk tradisjonsmusikkform, både i Den norske kirke og i samisk offentlighet.
2. Samisk kirkeråd ønsker å samarbeide med aktuelle institusjoner og fagmiljøer for å finne frem til hva som kan løfte den samiske salmesangens kulturelle og faglige status, og bidra til en revitalisering av denne musikkformen.

3. Det er et mål er at samisk salmesang som tradisjonsmusikk og tonespråk, blir tema i etter- og videreutdanning for kirkelige ansatte, og på sikt et tema også innenfor grunnutdanningen for kantorer og organister i Den norske kirke.
4. Samisk kirkeråd foreslår at samisk salmesangtradisjon gis en sentral plass i arbeidet med reformasjonsjubileet i samisk kirkeliv, og at det arbeides med planer for dette. Sekretariatet bes om å innarbeide anliggendet i forslag til årsplan for 2016.

Saksorientering

Bakgrunn

Samisk salmesang har vært brukt i gudstjenestesammenheng, i husmøter og forsamlingshus i hele det samiske området i svært lang tid. Denne bruken har over tid utviklet en unik sangtradisjon som representerer en egen form for samisk tradisjonsmusikk. Bekymringen over at denne sangtradisjonen er i tilbakegang, er bakgrunnen for at saken legges fram for Samisk kirkeråd til drøfting.

Salmesangtradisjonens betydning i et trossperspektiv er åpenbar. En videreføring og revitalisering av den samiske salmesangtradisjonen er imidlertid antakelig avhengig av at den også gis en styrket kulturell og musikkfaglig status, og anerkjennes som tradisjonsmusikk og som bærer at samisk tonespråk og stedegen identitet.

Samisk salmesang kan sies å være bærer av samisk identitet i form av et kollektivt samisk tonespråket. Salmesangen uttrykker stedegenhet på en helt spesifikk måte, gjennom variasjon i tonespråk og melodiutforming. Den samiske salmesangtradisjonen har hatt forskjellig utvikling i de tre samiske språkområdene, og det er også stor variasjon innad i språkgruppene.

I det det nord- og lulesamiske området har salmesangen fra de læstadianske forsamlingsmiljøene preget syngemåten i samisk kirkeliv samt kirkens salmesang generelt i menigheter der læstadianismen har stått sterkt. Syngemåten er levende også hos mange som ikke tilhører forsamlingsmiljøet i dag, men som kanskje har hatt foreldre og besteforeldre som gikk i forsamling.

Den samiske salmesangtradisjonen er levende enda i dag, men må sies å være i sterk tilbakegang. En videreføring og revitalisering av samisk salmesangtradisjon er derfor helt nødvendig, for at den ikke skal gå tapt.

Denne delen av samisk kultur bør tas vare på og videreutvikles. Dette innebærer både innsamlingsarbeid for bevaring, revitalisering for økt bruk. Det siste innebærer også at det legges til rette for at det skapes nye samiske salmetekster og salmemelodier som viderefører tonespråket i den tradisjonelle samiske salmesangen.

Ett spørsmål er hvilken plass det samiske tonespråket og den tradisjonelle samiske salmesangen kan og bør inneha i samisk kirkeliv og i gudstjenestelivet, trosopplæring, ungdomsarbeid og diakoni i Den norske kirke.

Et annet og like viktig spørsmål er hvilken verdi den samiske musikktradisjonen gis ut over det rent kirkelige. Etter sekretariatets mening bør bevaring av denne tradisjonen ikke kun sees

som et rent internt kirkelig anliggende. Det angår også en videre samisk og norsk offentlighet, og institusjoner som bærer et ansvar for å ta vare på, bruke og videreutvikle og fornye samisk språk, kultur og samfunnsliv i trad med Grunnloven § 110.

Samisk kirkeråd besitter ikke alene tilstrekkelig menneskelige, faglige eller økonomiske ressurser til å initiere et arbeid som kan gis den ønskede måloppnåelse. En strategi for fremtidig innsats vil være å søke samarbeid med en bredde av institusjoner som Samisk høgskole, Kirkelig utdanningscenter Nord (KUN), Sametinget, Universitetet i Tromsø (UiT), Tromsø museum v/ Ola Graff, Høgskolen i Sør-Trøndelag, samt andre aktuelle musikkfaglige miljøer.

Utvikling av salmesang på morsmålet og basert på folkets egen musikktradisjon var en viktig del av den lutherske reformasjonen. En oppfølging av feltet kunne derfor tenkes tatt inn som en del av Samisk kirkeråds / samisk kirkelivs arbeid med reformasjonsjubileet i 2017.

Samisk kirkeråds arbeid med salmer / salmesang

Samisk kirkeråds arbeid med samiske salmer har pågått siden rådet ble opprettet i form av igangsetting av tiltak og prosjekter i alle de tre språkområdene. Det har vært gjennomført innsamling av salmer, salmeseminarer og produksjon av salmebøker. Arbeidet med salmebøker og liturgier har imidlertid vært så vidt arbeidskrevende, at det praktiske salmesangarbeidet ikke har fått den samme institusjonelle støtte. Dette fremgår av protokollene fra Samisk kirkeråd for perioden 1993 – 2008. (se vedlegg).

Det ble riktignok tidlig avsatt prosjektmidler til prosjektet «Den samiske kirkes sang» der Klemet Anders Buljo fra Kautokeino på oppdrag av Samisk kirkeråd samlet inn et betydelig antall nordsamiske salmer med både nedtegning og opptak (SKR 26/95). Det innsamlede materialet ble levert til Samisk kirkeråd. Dette svært verdifulle materialet har imidlertid svært sannsynlig gått tapt i forbindelse med flytting av Samisk kirkeråd fra Oslo til Tromsø. Sekretariatet har det siste året i dialog med arkivet i Oslo forsøkt å finne dette materialet uten å lykkes.

I sørsamisk språkområde har arbeidet med salmer vært utført innenfor en musikkfaglig ramme, med nyutvikling av salmetekster og melodier. Dette har bidratt til ny sørsamisk kirkemusikk som bygger på samisk tonespråk, og som er tatt i bruk i samisk kirkeliv. Svenska kyrkan tok initiativ til arbeid med en sørsamisk salmebok der Den norske kirke ved Samisk kirkeråd var positiv til et samarbeid (SKR 17/12).. Prosjektet har stoppet opp på svensk side.

I det nordsamiske språkområdet har det også vært gjennomført tilsvarende musikkfaglige prosesser, med nyproduksjon av liturgi og salmer som bygger på et samisk tonespråk og melodiføring. Dette er materialisert gjennom utgivelsen av nordsamisk liturgibok og Sálbmagirji II. Det gjenstår å lage en koralbok for de samiske salmebøkene.

Utgivelse av den lulesamiske salmeboka Julevsáme sálmmagirje (2005) ble ledet av Svenska kyrkan med deltakelse av ressurspersoner også fra norsk side. Denne er et viktig bidrag i å ivareta den lulesamiske salmetradisjonen på norsk og svensk side.

Den tradisjonelle samiske salmesangen fra det nord- og lulesamiske språkområdet er i liten grad blitt faglig inkludert som et tema ved de akademiske institusjonene som utdanner kirkemusikere og andre kirkelige ansatte i dag. Det kan derfor være et mål å få høynet den

musikkfaglige statusen som den tradisjonelle samiske salmesangen har i dag. Dette handler om en status, ut over den rent kirkelige bruken.

Temaet for Samisk kirkelivskonferanse 2014 var «Samisk salmesang som ressurs i menigheten». Konferansen belyste hvordan salmer kan brukes på en tverrfaglig måte innenfor diakoni, trosopplæring, gudstjenesteliv og som kirkemusikk. Det var invitert mange innledere som fortalte om sitt arbeid med samisk salmesang. Noen var opptatt av hvordan en tar vare på den tradisjonelle syngemåten, andre snakket om arbeid med barn og unge, eller hvordan en tar i bruk nyere samiske salmer i samisk kirkeliv. Evalueringen fra konferansen viser at dette tema var svært godt tatt imot, og at deltakerne ble seg mer bevisst hvordan de utvikle en mer tverrfaglig praksis, og ta i bruk også de tradisjonelle salmene, og de nyere salmene som også har et samisk tonespråk. Samisk kirkeråd fikk slått fast at det er stor interesse og behov for å styrket kompetanse i bruken av den tradisjonelle samiske salmesangen og at det må skapes flere arenaer for samisk salmesang i menighetene. (se vedlagt rapport).

Samisk salmesangarbeid i menighetene

I alle de tre samiske språkområdene har ulike kristne miljøer hatt betydning for salmesangens utvikling. Dette har skapt et stort mangfold når det gjelder musikkform i samisk salmesang. Det sørsamiske området har stor geografiske utstrekning, med stor kulturell variasjon og der har det vært et stort behov for å bygge en felles arena for samisk kirkeliv.

Saemien Åålmege (SÅ) har vært pådriver i dette arbeidet i det sørsamiske området og har også bidratt til at Den norske kirke har tatt i bruk de nye liturgiene og den nye musikken i sitt gudstjenesteliv. Sørsamene har utviklet ny kirkemusikk ved blant annet å knytte til seg en musikkfaglig ekspertise i dette arbeidet. Høgskolelektor og musiker Frode Fjellheim, har arbeidet med samisk kirkemusikk og samisk salmesang, parallelt med og som en del av sin egen kunstneriske karriere. Han har skapt helt unik ny samisk kirkemusikk, blant annet i form av et bestillingsverk til Samiske kirkedager i 2013. Han har i samarbeid med prest Bierna Bientie, og flere tradisjonsbærerne i de sørsamiske lokalsamfunnene, og sammen har de også skapt nye salmer som er tilpasset sørsamisk språk og den sørsamiske tradisjonelle musikkformen.

Den tradisjonelle samiske salmesangen i det nordsamiske språkområdet er svært variert ut fra at også dette også er et stort geografisk område. Her har det vært flere musikkfaglige miljøer som har bidratt til å bevare og utvikle salmesangen. Musiker Halvdan Nedrejord, Karasjok, har vært ledende i dette arbeidet. Han har laget de nye nordsamisk liturgiene, laget nye salmer og salmemelodier og han har holdt kurs og bidratt til at det ble skapt musikkmiljøer i kirkelig regi som tok i bruk liturgiene og de nye salmene, samtidig som den tradisjonelle salmesangen, som også har et samisk tonespråk, ble brukt slik at tradisjonen ble holdt levende.

I dag rapporteres det om at den tradisjonelle samiske syngemåten i mange menigheter hvor den før har stått sterkt, nå er så å si ute av bruk under gudstjenestene. Denne syngemåten er i bruk innenfor diakonalt arbeid i Karasjok, der diakon Marie Kemi har utviklet en modell for samarbeid mellom menighet og den kommunale eldreomsorgen. Karasjok menighet har også vært en foregangsmenighet hva angår samisk konfirmantleir, der kateket Berit Frøydis Svineng Johnsen ledet arbeidet der konfirmantene deltok i samiske kulturaktiviteter i naturen, og der salmesangen også har en sentral plass.

I Sør-Varanger menighet ble «Samisk salmesangprosjekt» igangsatt i 1998. Den musikkfaglige delen av arbeidet ble ledet av Annemarie Kjeldsø og det kulturfaglige og pedagogiske arbeidet ble ledet av Tove-Lill Labahå Magga og det teologiske av forhenværende prost Kåre Kvammen. Det ble også stiftet en samisk kirkeforening som bidro til ytterligere å styrke bruken av den tradisjonelle samiske salmesangen. (Se vedlagt rapport fra Sør-Varanger menighet).

I Nesseby har også diakoniutvalget i menigheten, ved leder Kirsten Isakens, tatt initiativet til at det i 2014 er blitt igangsatt et nytt salmesangprosjekt.

I Kåfjord menighet har Liv Rundberg bidratt til at det er blitt utviklet nye former for samisk korsang, og det er utviklet ny musikk som er gitt ut på cd, og det er avholdt konserter og seminarer. (se vedlagt rapport fra SKK 2014)

Føringer i Strategiplan for samisk kirkeliv og Plan for kirkemusikk

Strategiplan for samisk kirkelivs handlingsorienterte del omtaler samiske salmer og salmearbeid i kapittel 5.6.1 Det er laget en oversikt over hva som fantes av salmebøker da planen ble skapt, og det er angitt føringer for videre arbeid i hvert av de samiske språkområdene.

- Korallbok til Sálbmagirji I – II er en prioriteringene for nordsamisk område.
- For lulesamisk område er det et ønske å samle inn åndelige sang- og salmetekster som finnes nedskrevet, samt å få oversatt og skrevet nye tekster, spesielt for barn og ungdom.
- I sørsamisk område skal arbeidet med utvikling av salmer på sørsamisk videreføres.

Det har så langt ikke vært kapasitet til å følge opp noen av de tre punktene.

I kap. 5.11 Kirkelig kulturarbeid: kirkemusikk og kirkekunst, vises det til kirkens kulturmelding «Kunsten å være kirke» som løfter fram samisk kirke- og kulturliv som et særskilt perspektiv: «Det samiske folk skal ha rett til å ta i bruk egne kulturuttrykk og symboler i kirken. Det er grunnleggende viktig for å oppleve stolthet og trygghet i forhold til folkets egenart. - - *Samiske salmer bør brukes oftere i gudstjenesten* slik at det blir en naturlig videreføring av dette stoffet. Åndelige sanger er spesielt viktige i begravelser og huslesninger og bør bli en del av gudstjenestetradisjonene. Det bør settes inn ressurser for å overføre kunnskap om samisk salmesang til yngre generasjoner, slik at salmeskatten videreføres.»

Strategiplan for samisk kirkeliv løfter frem to felter som særlige satsingsområder for videre samisk kulturarbeid i kirken: (1) samisk kirkekunst og (2) samisk kirkemusikk.

Plan for kirkemusikk har i tillegg til flere henvisninger til det samiske, også et eget delkapittel om kirkemusikk i samisk perspektiv. Det er viet et eget avsnitt om samisk salmesangtradisjon, og dens preg av samisk tonefølelse og tradisjonsmusikk. I dette perspektivet arbeider den samiske kirken for å styrke sin identitet, slik at man kan bevare og revitalisere kirkemusikken ut fra lokale tradisjoner og ønsker.

Administrative og økonomiske konsekvenser

En oppfølging av feltet i tråd med forslag til vedtak vil kreve at det settes av tilstrekkelige administrative og økonomiske ressurser til dette arbeidet. Dette må i så fall innarbeides i årsplaner og budsjett for 2016 og 2017.